

การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน
 ROYAL HONOURING MUSIC COMPOSITION:
 PHRA MAE YOO HAU KHONG PHAN DIN

อนันท์สิทธิ์ การหนองใหญ่¹ ขำคม พรประสิทธิ์²
 Anansit Kanrnnongyai¹ Kumkom Pornprasit²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงชุดพระแม่อยู่หัวของแผ่นดินและเพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า พระราชประวัติของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ จำแนก 6 ด้านได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านศิลปาชีพ ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรม วิธีการประพันธ์ยึดหลักการประพันธ์เพลงไทยบรรเลงลักษณะบรรยายเรื่องราวแบ่งทำนองออกเป็น 4 ช่วง รวม 9 บทเพลง ได้แก่ เพลงแรกแย้ม เพลงพระราชประวัติ ท่อน 1 เสียงของแม่ ท่อน 2 แม่ไทยผอง ท่อน 3 ชนชาบซึ่ง เพลงพระราชกรณียกิจ 6 เพลง ได้แก่ เพลงแดนดิน เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ์ เพลงสืบศิลป์ เพลงดินสอ เพลงมรดก และเพลงสรรเสริญ ได้แก่ เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน มีวิธีการประพันธ์ทำนองเพลง 3 รูปแบบ ได้แก่ การนำทำนองต้นรากส่วนหนึ่งของบางเพลงมาเป็นทำนองสัญลักษณ์ในการประพันธ์ การอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 และการประพันธ์ขึ้นโดยอัตโนมัติจากจินตนาการตามพระราชกรณียกิจ บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมและวงดนตรีประยุกต์ร่วมสมัย

คำสำคัญ: สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง,
 บทเพลงเทิดพระเกียรติ, พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

¹ นิสิตปริญญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, kanomapps@gmail.com

² Student, Doctor of Fine and Applied Arts Program, in Fine and Applied Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, kanomapps@gmail.com

² ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, pkumkom@yahoo.com

² Professor Dr., Department of Music, Head of Center of Excellence for Thai Music and Culture Research Committee, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, pkumkom@yahoo.com

Abstract

This research study on royal honouring music composition: Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din, aims to create knowledge about the composition of Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din and to create works on Thai musical instruments in the Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din. A qualitative research methodology was used for studying documentary data and interviewing experts in the field of music. The results showed that the royal biography of Her Majesty Queen Sirikit, Queen Mother, performed royal duties classified into six areas, namely national security, health and social work, environment and natural resource conservation, arts and crafts, education, and cultural arts. The composing methods are based on the principles of Thai composing that convey the song of auspiciousness and various periods of royal history using musical tactics to describe the story. The melody is divided into four parts, totalling nine songs, namely Raek Yaem; 3 verses of the royal history songs (verse 1: the voice of the mother, verse 2: Phae Thai Phong, verse 3: Chon Saab Sueng); 6 songs of royal duty including Dan Din, Jeb Khai Rak Sa, A Nu Rak, Sueb Silp, Din Sor, Mo Ra Dok; and the last part is the hymn, such as Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din song. There are three styles of composing methods: the first style, bringing some of the roots of some songs as a symbolic melody; the second style, the invocation of royal songs; and the final style is automatically composed of the imagination according to the royal duties. The band used to play these Pipad Mai Nuam and contemporary applied ensemble.

Keywords: Her Majesty Queen Sirikit The Queen Mother, Royal Honouring Music, Phra Mae Yoo Hua Khong Phan Din

บทนำ

ดุริยางคศิลป์ไทยเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่แสดงความเป็นชาติ และอยู่คู่วิถีชีวิตของคนไทย มาอย่างช้านานบนรากฐานของวัฒนธรรม จนปัจจุบันเทคโนโลยีและกระแสสังคมเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ศิลปะสาขาดุริยางคศิลป์ไทยก็เริ่มเลือนหายไปในชีวิตประจำวัน มีการปรับเปลี่ยนบริบททางสังคมตามกระแสวัฒนธรรมปัจจุบัน ผู้วิจัยมีแนวคิดประยุกต์ดุริยางคศิลป์ไทยให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทยในปัจจุบันโดยใช้หลักความเชื่อ ความนับถือ และความศรัทธาของคนไทย อันมีชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพุดดีและสำนึกรักในแผ่นดินเกิด

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง พระนามเดิม หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร เป็นธิดาในหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร (ภายหลังคือ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ) กับหม่อมหลวงบัว กิติยากร (ราชสกุลเดิม สนิทวงศ์) ทรงพระราชสมภพที่บ้านพลเอกเจ้าพระยาวงศานุประพันธ์ (ม.ร.ว. สท้าน สนิทวงศ์) บิดาของหม่อมหลวงบัว กิติยากร ที่ถนนพระราม 6 ในวันศุกร์ที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2475 ตรงกับวันขึ้น 11 ค่ำ เดือน 9 ปีวอก

พระนาม “สิริกิติ์” เป็นพระนามที่พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ด้วยพลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ ทรงเป็นราชสกุลวงศ์สนิท อีกทั้งยังเป็นราชวงศ์พระองค์แรกในพระองค์ จึงทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานสิริมงคลนามนี้ไว้ให้ อันเป็นพระนามที่ทรงเกียรติเป็นอย่างยิ่ง (ประยูร พิศนาคะ, 2515)

ในวัยเด็ก ม.ร.ว.สิริกิติ์ มีอุปนิสัยคล่องแคล่วว่องไว ขณะเดียวกันก็ชอบวาดรูป เล่นิทาน และโปรดปรานการเล่นเป็นครู โดยมีบรรดาลูก ๆ หลาน ๆ ของมหาดเล็กมาสมัครการเป็นนักเรียนกัน อย่างคับคั่ง จนกระทั่งพระชันษาได้ 5 ปี ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้เข้ารับการศึกษเป็นครั้งแรกในชั้นอนุบาลที่โรงเรียนราชินีล่าง ปี พ.ศ.2480 และสอบขึ้นประถมปีที่ 1 ได้ในปีเดียวกัน ต่อมาได้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

ม.ร.ว.สิริกิติ์ได้รับการอบรมเลี้ยงดูเป็นอย่างดีตามแบบอย่างของกุลสตรี ทั้งในเรื่องมารยาทและการศึกษา ทำให้มีความรู้และความสามารถรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ดนตรี หรือศิลปะ โดยเฉพาะเปียโน ที่มีพรสวรรค์และความสนใจเป็นพิเศษ จนกระทั่งเมื่ออายุได้ 13 ปี สงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ม.จ.นักขัตรมงคล พระบิดา ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ไปทรงดำรงตำแหน่งอัครทูตพิเศษ ผู้มีอำนาจเต็มประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งในขณะนั้น ม.ร.ว.สิริกิติ์เพิ่งสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 3 จากโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์ ครอบครัวกิติยากรจึงต้องออกเดินทางไปยังประเทศอังกฤษโดยก่อนออกเดินทาง ม.จ.นักขัตรมงคลได้นำครอบครัวเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อกราบบังคมทูลลาเสด็จไปรับตำแหน่งยังต่างประเทศ โดยครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่ ม.ร.ว.สิริกิติ์มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ประยูร พิศนาคะ, 2515)

หลังจากพำนักอยู่ ณ ประเทศอังกฤษได้ระยะหนึ่ง ม.จ. นักขัตรมงคลก็ทรงได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำกรุงปารีส ระหว่างพักอยู่ที่กรุงปารีส ม.ร.ว. สิริกิติ์ ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงประทับอยู่ ณ เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อยู่เป็นครั้ง ๆ ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดที่จะทรงขับรถจากโลซานมายัง

กรุงปารีสเพื่อทอดพระเนตรโรงงานทำรถยนต์ และทอดพระเนตรการแสดงดนตรีจากคณะดนตรีที่มีชื่อเสียงอยู่เสมอ ๆ และเพราะดนตรีนี้เอง ที่ทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้มีโอกาสใกล้ชิดกับ ม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร ซึ่งขณะนั้นอยู่ในวัย 15 พรรษาเศษ

จากนั้นในปี พ.ศ.2491 ได้เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดคิดจากเมืองโลซานแจ้งมาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสบอุบัติเหตุทางรถยนต์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวกิติยากร และม.ร.ว. สิริกิติ์ได้เข้าเฝ้าถวายพยาบาลด้วยความจงรักภักดี หลังจากนั้น สมเด็จพระราชินีจึงอนุญาตต่อ ม.จ. นักขัตมงคล ให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์อยู่เฝ้าถวายเพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาพระราชภาระของพระองค์ โดยโปรดให้ ม.ร.ว. สิริกิติ์เข้าศึกษาต่อ ณ เมืองโลซาน โดยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา (พระยศในขณะนั้น) ทรงเลือกโรงเรียน Pensionnat Renate Rive ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำของกุลสตรีที่มีชื่อเสียงของเมืองโลซาน ประทานแก่ ม.ร.ว. สิริกิติ์แต่นั้นมา

กระทั่งในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2492 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้นาม ม.ร.ว. สิริกิติ์ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ด้วยพิธีการที่เรียบง่าย และในปีถัดมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัตพระนครพร้อมด้วยพระคู่หมั้น เพื่อเข้าสู่พระราชพิธีราชาภิเษกสมรสในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2493 โดยทรงรับพระราชทานน้ำพระมหาสังข์จากสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ท่ามกลางความชื่นชมโสมนัสของประชาชนทั้งประเทศ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระอิสริยยศ ม.ร.ว. สิริกิติ์ กิติยากร เป็นสมเด็จพระบรมราชินี ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2493 เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล หลังจากนั้นทั้งสองพระองค์ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนชาวไทยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล โดยเสด็จออก ณ สีหบัญชรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ท่ามกลางพสกนิกรที่เข้าเฝ้าฯ รอรับเสด็จถวายพระพรอย่างเนืองแน่น

ในเวลาต่อมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์เสด็จออกผนวช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าทรงปฏิญาณพระองค์ในรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2499 นับเป็นพระราชินีองค์ที่ 2 ต่อจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสยุโรป

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม 4 พระองค์ดังนี้

1. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี)
2. สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าชาลลภกรณ บรมจักราดิศรสันตติวงศเทเวศร์อรรังสุบาล อภิคุณูปการ มหิตลาดุลเดชภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณ สว่างวัฒณ์ บรมขัตติยราชกุมาร ต่อมาได้รับสถาปนาเป็น พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

3. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร มหาวชิราลงกรณวรราชภักดี สิริกิจการิณีพิริยพัฒน์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี)

4. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒน วรขัตติยราชนารี)

นับแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นต้นมา สมเด็จพระราชินีผู้ทรงพระสิริโฉมงดงาม พระองค์นี้ จะทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจแบ่งเบาพระราชภาระของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีทรงเห็นแก่เห็นดเห็น้อย ด้วยพระปรีชาสามารถในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจสนองพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นที่เรียบร้อยทุก อย่างทุกประการ จึงทรงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระยศเป็น “สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ” (ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, 2505) โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเคียงข้างตามรอยเบื้องพระยุคลบาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเยี่ยมเยือนราษฎรในทั่วทุกภูมิภาค มิได้ขาด โดยเฉพาะในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารและห่างไกลความเจริญ โดยมีเคยทรงเพิกเฉยหรือละเลยต่อความทุกข์ยากของราษฎร

พระราชกรณียกิจที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงงานครอบคลุมทั้งคน สัตว์ พืช ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมนานัปการ ทรงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในการดำรงชีวิต ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงเอาพระราชหฤทัยใส่เป็นพิเศษ สามารถแบ่งตามลักษณะครอบคลุมของงาน 6 ด้าน คือ 1) ด้านความมั่นคงของชาติ 2) ด้านสาธารณสุขและสังคมสงเคราะห์ 3) ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 4) ด้านศิลปาชีพ 5) ด้านการศึกษา 6) ด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดระยะเวลากว่า 7 ทศวรรษที่ผ่านมา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงทุ่มเทอุทิศพระองค์อย่างมีรู้จักเห็นดเห็น้อย ทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุขของอาณาประชาราษฎร์ ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมาย และทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภาระทั้งหลายได้อย่างดีเยี่ยม ทำให้ประชาชนคนไทยทั่วทั้งแผ่นดินได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงพยายามปลูกจิตสำนึกในใจคน ให้รักและหวงแหนแผ่นดินสืบไป การดำเนินวิจัยอยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะประชาชนชาวไทยคนหนึ่ง ที่ได้เกิดมาอยู่ใต้ร่มพระบารมี ได้ฟังฟังพระบารมีในพระองค์ ผู้วิจัยสำนึกเสมอว่า เมื่อมีโอกาสได้แสดงออกเพื่อทดแทนพระคุณ จึงประสงค์ในการสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติแด่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในรูปแบบเพลงชุดทางดุริยางคศิลป์ไทย โดยเนื้อหาสาระผ่านการตีความจากพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านการประพันธ์เพลงไทยแนวใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน ผ่านการเรียบเรียงทำนอง จังหวะ การประสานเสียง ให้เกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์เพลงเทิดพระเกียรติแนวใหม่ จารึกไว้ในแผ่นดินไทยสืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประพันธ์เพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานด้านดุริยางคศิลป์ไทยในบทเพลงชุด พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประพันธ์เพลงชุด พระแม่อยู่หัวของใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลค้นคว้าเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ อาทิ สำนักราชเลขาธิการ สำนักพระราชวัง สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดดนตรีอาคารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดจิ๋วบางซื่อ วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น
2. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในลักษณะเจาะลึก (In-depth interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)
3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย สร้างสรรค์บทเพลงใหม่ วิเคราะห์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ เผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์รูปแบบการแสดง และการตีพิมพ์เผยแพร่ลักษณะบทความทางวิชาการ
4. สร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” โดยศึกษาเอกสาร บทสัมภาษณ์ บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ เพื่อนำข้อมูลมาตีความหมายสำหรับการสร้างสรรค์ โดยใช้ระบบเสียงดนตรีไทยและการประสมวง ยึดแนวเสียง 2 ระบบ ได้แก่ Pentatonic และ Penta Centric
5. ประพันธ์ทำนองเพลงทั้ง 4 ชุดทำนอง แบ่งย่อย 9 เพลงดังนี้
 - 1) เพลงเกริ่น จำนวน 1 เพลง
 - 2) พระราชประวัติ จำนวน 1 เพลง
 - 3) พระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน จำนวน 6 เพลง
 - 4) เพลงสรรเสริญ จำนวน 1 เพลง
6. การประพันธ์ครั้งนี้จะใช้รูปแบบอิงขนบโบราณ (ขนบภักดีสภสมัย) และการสร้างสรรค์แนวใหม่ (บุกไพรเบิกทาง) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ตำรา และเอกสารทางวิชาการมาสร้างบทเพลงเทิดพระเกียรติในครั้งนี้

ผลการวิจัย

การศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การประพันธ์ทำนองเพลง ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง การศึกษาแนวคิดโดยเฉพาะเรื่องความเคารพและความศรัทธาของคนไทยพบว่าเกิดจากความเชื่อและความเลื่อมใสอย่างสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับแนวคิดของ สุนน อมรวิวัฒน์ (2542) ที่ได้แบ่งองค์ประกอบของศรัทธาไว้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความมั่นใจว่าเป็นไปได้ ความมั่นใจว่ามีคุณค่าและความต้องการพิสูจน์ความจริงใจความว่า

หมายถึง มีความเชื่อ ความซาบซึ้งด้วยมั่นใจเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็น เป็นความมั่นใจใน 3 องค์ประกอบ คือ มั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า และเราให้อยากพิสูจน์ความจริง ศรัทธาแท้จริง จึงไม่ใช่ศรัทธาที่ใช้อารมณ์จนลืมเหตุผล แต่ศรัทธาต้องมีปัญญาควบคุม ส่งเสริมความคิด วิจัยวิจารณ์ จนค้นพบเหตุผล ได้ทดลองปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ให้ประจักษ์ความจริงแก่ตน จนหมดสงสัยจึงเกิดศรัทธา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2542)

สำหรับความศรัทธา พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับปัญญาและการพิจารณาเหตุผล ดังที่ แสง จันทร์งาม กล่าวว่า “ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา หมายถึง ความเชื่อที่เกิดหลังจากการพิจารณา ด้วยเหตุผล จึงควรเชื่อ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า *Belief*” (ไพฑูรย์ พวงยอด, 2545, อ้างถึงใน แสง จันทร์งาม, 2542)

ความศรัทธาถูกปรากฏอยู่ในตัวของมนุษย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ แต่ความศรัทธาแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปในสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ ให้ความเลื่อมใส โดยมีพื้นฐานมาจากสิ่งที่ประสบในชีวิต และความศรัทธาไม่ได้เป็นเพียงรากฐานของการเกิดศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นความหวังของมนุษย์ เป็นสิ่งที่นำมนุษย์ไปสู่จุดมุ่งหมาย นำไปสู่มิติทางสังคมและวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทย เรามักพบว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญต่อความศรัทธาเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากการปลูกฝังให้เราศรัทธาในความเป็นแม่ ซึ่งเป็นผู้มีพระคุณที่เราในฐานะลูกจะต้องทดแทนบุญคุณได้หมด

จากความศรัทธาสู่ความเป็นแม่ในของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงที่เป็นภาพติดตา บอกความหมายของน้ำพระราชหฤทัยแห่งความเมตตาที่ทรงมีต่อพสกนิกรอย่างเปี่ยมล้น โดยพรธาดา สุวธนวนิช ได้ให้แนวคิดความเป็นแม่ โดยสามารถแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่แบบชนบ คือการสืบทอดภาพของแม่ในอุดมคติที่มีความรักเสียสละ และอดทนเพื่อบุตร เป็นแบบอย่างที่ดีของบุตร ซึ่งความรักของแม่เป็นไปตามแนวคิดพระพุทธศาสนา

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นแม่ตามแนวทางสตรีนิยม เป็นการปฏิเสธอุดมการณ์ต่อต้านคุณธรรมที่กำหนดให้ผู้หญิงต้องมี เช่น ภาพของแม่ในนวนิยายที่ทอดทิ้งหรือทำแท้งบุตร ซึ่งมักจมอยู่กับความทุกข์และรู้สึกผิดในสิ่งที่ทำลงไป อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อคำสอนทางพุทธศาสนา นอกจากนี้ความเป็นแม่ยังสัมพันธ์กับแนวคิดต่าง ๆ ในสังคม เช่น ชนชั้น เพศ สถานะทางสังคม (พรธาดา สุวธนวนิช, 2550)

หากมองความเป็นแม่ในมิติของบทบาทหน้าที่ ก็สามารถระบุได้ทันทีว่าเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูซึ่งก็คือคำจำกัดความของแม่ที่ดีที่สังคมกำหนด (กัจจกร หลุยยะพงศ์, 2544) แต่หากภาพของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและแม่ลูกนำมาเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ทั้งด้านกายภาพและด้านสังคม โดยยึดหลักตามพระพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพลในการดำรงชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่เข้ามามีบทบาทในวัฒนธรรมไทยและยกย่องความเป็นแม่ คำว่า “แม่คือพระในบ้าน” หรือการสอนผ่านชาดกที่เน้นเรื่องความกตัญญูของพระโพธิสัตว์ การเปรียบเทียบว่าพระพุทธเจ้าทรงเหมือนพระมารดา

ความสำคัญของความเป็นแม่ในสังคมไทยมีปรากฏให้เห็นในยุคสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ให้ความสำคัญในฐานะของการมีส่วนร่วมในการสร้างชาติด้วยการมีลูกและการเป็น

แม่ที่ดีของลูก มีการกำหนดหน้าที่ในการเลี้ยงลูกเป็นหน้าที่ของผู้หญิง และมีการจัดงาน “วันแม่แห่งชาติ” เพื่อยกย่องเชิดชูการทำหน้าที่แม่ ผู้หญิงจะต้องมีความสามารถในการ “ผลิต” ประชากรให้แก่ประเทศชาติทั้งในแง่ของปริมาณและในแง่ของคุณภาพ (สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี, 2552)

การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ในครั้งนี้มีแนวคิดจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดของคำว่าแม่ แนวคิดความศรัทธา สะท้อนผ่านบทเพลงเทิดพระเกียรติในลักษณะบรรยายเรื่องราวจนนำไปสู่กระบวนการตีความจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านดุริยางคศิลป์ไทย โดยใช้แนวคิดบทเพลงเทิดพระเกียรติ ซึ่งเป็นวรรณกรรมเพลงรูปแบบหนึ่ง ที่ถูกถ่ายทอดการประพันธ์ในเชิงกล่าวยกย่อง เชิดชูเกียรติอันสูงสุด สอดคล้องกับบรรณวิทย์ รอดเจริญ (2552) ได้นิยามความหมาย “บทเพลงเทิดพระเกียรติ” สรุปความได้ว่า เป็นบทเพลงที่มีเนื้อหาและภาษาที่แสดงถึงความจงรักภักดีและสวดติพระเกียรติ (อรรถวิทย์ รอดเจริญ, 2552) และภัทระ คมขำ ได้นิยามอีกว่า “เมื่อถอดความออกมา บทเพลงคือการว่าด้วยเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มาเรียงร้อยต่อกันตามที่ครุมนตรีได้อธิบายไว้ ส่วนเทิดพระเกียรติ คือการเทิดให้สมพระเกียรติ เกียรติยศของเจ้านายที่ดำรงมั่นในพระอิสริยยศ” (ภัทระ คมขำ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กันยายน 2565)

ด้วยบทเพลงเทิดพระเกียรติในทางดุริยางคศิลป์ไทยมักปรากฏบทเพลงถวายพระพรในทุกโอกาสต่าง ๆ ตามวันสำคัญต่าง ๆ ของไทย จึงถูกบรรจุไว้เป็นบทเพลงถวายพระพร เป็นการแสดงเทิดพระเกียรติ เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งบูรพกษัตริราชที่ จะแสดงออกถึงความจงรักภักดี เชิดชูพระเกียรติของพระราชวงศานุวงศ์และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกให้คุ้มครองทุกพระองค์ให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ดังข้อความที่ ศราวุธ จันทระ ได้กล่าวไว้ในผลงานสร้างสรรค์การแสดงแห่งความจงรักภักดี ว่า

เพลงถวายพระพรเป็นการแสดงเพื่อแสดงเจตนารมณ์และแนวคิดของกลุ่มคนที่ต้องการนำเสนอรูปแบบความคิดผ่านการแสดงสร้างสรรค์ โดยเนื้อหาของการแสดงจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถานการณ์นั้น ๆ เช่น การแสดงรำถวายพระพรเพื่อเฉลิมฉลองพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินี รวมถึงบุคคลสำคัญในสถาบันกษัตริย์ ฯลฯ (ศราวุธ จันทระ, 2561)

จากการอธิบายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ประการที่หนึ่ง เป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติ เป็นเพลงแสดงความจงรักภักดี แสดงความเคารพบูชา ประการที่สอง มีมิติของความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตแฝงอยู่ การสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม เป็นการสะท้อนภาวะสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จนกลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในฐานะสมุดบันทึกเหตุการณ์สำคัญของไทยอีกด้วย

การสร้างสรรค์ผลงานทางด้านดุริยางคศิลป์ เรื่องบทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” เป็นการประพันธ์เพลงไทยรูปแบบของเพลงบรรยาย ที่เป็นการนำเสนอเรื่องราวพระราชประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและพระราชกรณียกิจทั้ง 6 ด้าน โดยผู้วิจัยนำเสนอแนวคิดหลักในการประพันธ์ แรงบันดาลใจ วิธีการประพันธ์และการอธิบายรายละเอียดของผลงานการประพันธ์

ข้อมูลจากทางพระราชประวัติพบว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษาในและต่างประเทศ ทรงพระปรีชาสามารถด้าน

เปียโนและทอดพระเนตรดนตรีคลาสสิกอยู่เนือง ๆ จนกระทั่งได้พบกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และทรงมีพระราชพิธีราชาภิเษกท่ามกลางความยินดีของชนชาวไทย ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งหมด 4 พระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอย่างไม่ขาดสาย ทรงได้รับการเฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในเวลาต่อมา พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยผู้ประพันธ์ได้แบ่งออกตามการศึกษาพระราชประวัติทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านศิลปาชีพ ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรม จึงได้เกิดแรงบันดาลใจจากเรื่องราวนำมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติในครั้งนี้

การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” แบ่งทำนองออกเป็น 4 ช่วง รวม 9 บทเพลง ได้แก่ ส่วนเกริ่น เพลงแรกแย้ม ส่วนพระราชประวัติ เพลงพระราชประวัติ 3 ท่อน (ท่อน 1 เสียงของแม่ ท่อน 2 แม่ไทยผอง ท่อน 3 ชนชาบั้ง) ส่วนพระราชกรณียกิจ 6 เพลง ได้แก่ เพลงแดนดิน เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ์ เพลงสืบศิลป์ เพลงดินสอ เพลงมรดก และส่วนสุดท้ายเป็นช่วงเพลงสรรเสริญ ได้แก่ เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

ส่วนที่ 1 เกริ่น

เพลงแรกแย้ม เป็นการนำทำนองต้นรากจากเพลงกราวรำ สองชั้น โดยนำมาเฉพาะ 4 ห้อง เพลงระบบโน้ตไทยเท่านั้น คือ / -มริท/ -ล-ซ/ -ดรัม/ -ซ-ล/ นำมาประพันธ์ขึ้นใหม่ บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้มวม ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับและอัตราจังหวะที่แสดงถึงการเทิดทูนแต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยกำหนดใช้จังหวะหน้าทับที่สร้างใหม่จากหน้าทับเพลงปลูกต้นไม้ดังนี้

จังหวะหน้าทับ (สร้างสรรค์ใหม่จากแนวคิดของหน้าทับเพลงปลูกต้นไม้)

ตะโพน	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	- เท่ง ดิง ตับ	----
กลองทัด	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	----	--- ต้อม	--- ตุ่ม	----

ตะโพน	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	-- ตับ เพร้ง	- ดิง - ตับ	- เท่ง ดิง ตับ	----
กลองทัด	----	--- ตุ่ม	----	--- ตุ่ม	----	--- ตุ่ม	--- ต้อม	----

ส่วนที่ 2 พระราชประวัติ

เพลงพระราชประวัติ

ท่อนที่ 1 ตั้งชื่อทำนองว่า “เสียงของแม่” เป็นเพลงที่แสดงการกำเนิด โดยอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ “ไกล่รุ่ง” มาเป็นแรงบันดาลใจ กำหนดการเคลื่อนที่ในทำนองห้องคู่ ที่ห้องสามสี่และเจ็ดแปด ให้สอดคล้องกับการเล่นครูกับนักเรียน ซึ่งเป็นการละเล่นอันเป็นที่โปรดปรานของพระองค์ท่าน และเน้นทำนองตกที่จังหวะหนัก บรรเลงโดยวงสังคีตประยุกต์ร่วมสมัย

ท่อนที่ 2 ตั้งชื่อทำนองว่า “แม่ไทยผอง” เรียงร้อยมาจากความรักของพระองค์ท่านที่เมืองโลซาน ด้วยสายใยรักของพระองค์ที่ทรงทอดพระเนตรคอนเสิร์ตนดนตรีคลาสสิก จึงทำให้ทั้งสองพระองค์คุ้นเคยและสนิทสนมมากยิ่งขึ้น จึงได้นำลักษณะเพลงจาว ๆ ของเพลงเข้าโบสถ์อย่างฝรั่งมา กำหนดการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง แบ่งออกเป็นทั้งหมดสี่ประโยค บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้มวม

-- X X	----	----	-- X X	-- X X	----	----	-- X X
--------	------	------	--------	--------	------	------	--------

ท่อนที่ 3 ตั้งชื่อทำนองว่า “ชนชาบซึ่ง” แสดงบทบาทของแม่แห่งชาติ ด้วยเหรีญรางวัล และเกียรติคุณต่าง ๆ นานัปการ สะท้อนความซาบซึ้งแก่พสกนิกรไทยที่ได้อยู่ใต้ร่มพระบารมีของ พระองค์ จึงใช้กลวิธีการบรรเลงเดี่ยวเครื่องดนตรี โดยกำหนดให้ซออู้และขลุ่ยบรรเลง เพื่อแสดงถึง รางวัลของพระองค์ท่าน บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

ส่วนที่ 3 พระราชนิพนธ์

เพลงดินแดน แสดงด้านความมั่นคงของชาติ ได้แรงบันดาลใจมาจากพระราชนิพนธ์ ที่ทรงก่อตั้งมูลนิธิสืไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งมูลนิธินี้ เป็นขวัญและกำลังใจให้กับ ผู้เป็นรั้วแห่งชาติ คือทหาร ตำรวจ ข้าราชการพลเรือน และราษฎรอาสาสมัคร เพื่อดูแลประชากร ทั่วทุกแห่งหน โดยได้นำกระแสนทำนองต้นรากของเพลงขับไม้บันเตาะว่ ท่อนหนึ่งเท่านั้นมาประพันธ์ ขึ้นใหม่ แต่ในส่วนของจังหวะ เพื่อแสดงความกล้าหาญ ยิ่งใหญ่ ปลุกใจจึงนำจังหวะมาร์ชซึ่งในทางฝรั่ง มาบรรเลง และกำหนดหน้าทับในทางฝรั่งคือจังหวะมาร์ชซึ่ง บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

ทำนองต้นรากเพลงขับไม้บันเตาะว่

----	--- ม	----	- ร - ม	----	- ร - ม	- ซ - ล	--- ล
----	- ซ - ล	--- ต	--- ต	--- ร	- ม - ร	- ม - ล	--- ล
----	- ซ - ล	--- ท	- ร - ม				

จังหวะหน้าทับ

ตะโพน	- ดิง ดิง ดิง	- ดิง - ตับ	- ดิง - ตับ	- ดิง - ตับ
กลองทัด	----	--- ต่อม	--- ต่อม	--- ต่อม

เพลงแพทย์หลวง แสดงถึงด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก หน่วยแพทย์พระราชทาน ที่ตามเสด็จในการพระราชดำเนินส่วนพระองค์ในพื้นที่ห่างไกล ดั่งน้ำพระทัย อันเปรียบได้ดั่งหยาดฝนขโมยโรคร้ายไข้เจ็บให้บรรเทาทุกข์ จึงได้อัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ สายฝน มาเป็นเพลงต้นราก แบ่งออกเป็น 3 ท่อน บรรเลงด้วยวงสังคีตประยุกต์ร่วมสมัย

เพลงอนุรักษ์ แสดงพระราชนิพนธ์ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ โดยนำพระราช คำรัสของพระองค์ความว่า “พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันทจะเป็นป่า ป่าที่ถวายเป็นความจงรักภักดีต่อ น้ำ พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันทจะสร้างป่า” ด้วยแรงบันดาลใจจากพระราชดำรัสข้างต้น จึงกำหนดทำนองแบ่งเป็น 2 ท่อน ให้วรรคหน้าแสดงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า และวรรคหลังเป็น ทำนองห่าง ๆ แสดงการไหลของน้ำ แสดงความหมายของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์บรรเลงด้วยวงสังคีต ประยุกต์ร่วมสมัย

ตัวอย่างการเคลื่อนที่ของทำนองในลักษณะป่าและน้ำ

----	--- X	- X - X	- X - X	----	----	----	----
------	-------	---------	---------	------	------	------	------

เพลงสืบทศิลป์ แสดงด้านศิลปาชีพ ได้แรงบันดาลใจมาจากโครงการศิลปาชีพ โดยตีความผ่านการปฏิบัติงานของเหล่าช่างศิลป์ กันอย่างขะมักเขม้น ด้วยความตั้งใจให้ผลงานออกมาอย่างทรงคุณค่า ดังพระราชประสงค์ของพระองค์ ส่วนการประพันธ์ทำนองได้แต่งทำนองใหม่ใช้อัตราสัดส่วน ในกลุ่มทำนอง 6 ห้อง ในลักษณะเคลื่อนที่ขึ้น-ลงเป็นกลุ่มทำนอง บางทำนองมีการทิ้งห่างเพื่อแสดงถึงการพักผ่อนเป็นระยะ หลังจากหายเหนื่อยจึงกลับมาทำงานกันต่อไป บรรเลงด้วยวงสังคีตประยุทธิ์ร่วมสมัย

เพลงดินสอ แสดงด้านการศึกษา ได้แรงบันดาลใจมาจากโรงเรียนร่มเกล้า เป็นหนึ่งในพระราชกรณียกิจที่ส่งเสริมการศึกษาในถิ่นทุรกันดาร สำหรับการประพันธ์แสดงถึงความมุ่งมั่นของนักเรียนในการเดินทางเข้ามาโรงเรียนด้วยวิถีชีวิตที่ห่างไกลความเจริญ ได้มาศึกษาเล่าเรียนกันอย่างมีความตั้งใจ การประพันธ์ทำนองได้กำหนดให้มีการย้ำทำนองเพื่อแสดงความหมายของการเดินทางและความมุ่งมั่น กำหนดลักษณะการบรรเลงให้บรรเลงล้อย่นาหลัง บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

เพลงมรดก แสดงการสืบทอดด้านวัฒนธรรม ได้รับแรงบันดาลใจมาจากเพลงลาวดวงเดือน ซึ่งเป็นเพลงที่พระองค์ท่านโปรดปราน โดยได้นำเพลงลาวดวงเดือนท่อนที่ 1 ประโยคสุดท้ายจากทำนองต้นราก ทั้งท่อนแรกและท่อนสองมาแต่งทำนองใหม่ โดยประโยคที่หนึ่งถึงสี่ ได้กำหนดลูกตกเสียงซอลและเสียงโดตามทำนองต้นราก และประโยคที่ห้าถึงหกกำหนดให้มีวรรคทำรับ กำหนดเล่นอัตราจังหวะชั้นเดียวและสองชั้น บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

ส่วนที่ 4 สรรเสริญ

เพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน ได้นำรูปแบบโครงสร้างเพลงเต่ากินผักบั้ง สองชั้นมากำหนดเป็นเพลงสุดท้าย ซึ่งเป็นเพลงลา และกำหนดทำนองเพลงนี้อยู่ในท่อนสองของเพลง และได้ประพันธ์ทำนองขึ้นใหม่ ในท่อนที่หนึ่งและสามใหม่โดยใช้ทำนองต้นรากของเพลงเต่าเหมาประพันธ์ทำนองขึ้น โดยท่อนว่าดอก กำหนดให้มีซอู้และเซลโลว่าดอก แสดงการเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมจากพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่าน โดยการบรรเลงกำหนดให้มีท่อนเกริ่น บรรเลงด้วยวงสังคีตประยุทธิ์ร่วมสมัยแสดงการสวดคล้องทางวัฒนธรรม และจากนั้นเข้าบทเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวม

การประพันธ์เนื้อร้องเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน

(กลอนแปด)

รอยแย้มพระมหาราชินีนาถ	มหาไชยประชาราชูร์ทั่วแหล่งหล้า
กราบพระคุณเทิดอยู่หัวมิ่งมารดา	ร่มแผ่นดินแผ่ฟาร่มบาร์มี
*ดอกเอ๋ย เจ้าดอกควีนสิริกิติ์	ขอพระองค์จงสถิต ในดวงจิตชาวไทยเอย
พระบาร์มีแม่อยู่หัวสุขเกษมสันต์	เจริญขวัญขอพระองค์ทรงพระเจริญ

ทั้งนี้ยังได้นำเพลงชนชาบซึ่งมาเป็นบทเพลงสุดท้ายปิดท้ายบทเพลงชุดพระแม่อยู่หัวของแผ่นดินเพื่อเป็นการแสดงถึงพสกนิกรทั่วหล้าต่างชาบซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน บรรเลงด้วยวงสังคีตประยุทธิ์ร่วมสมัย

วงดนตรีที่ใช้บรรเลงได้แก่วงดนตรีสองประเภทคือวงปี่พาทย์ไม้นวม และวงดนตรีประยุทธิ์ร่วมสมัย สำหรับวงประยุทธิ์ร่วมสมัยเป็นการประสมวงด้วยเครื่องสีของไทยเป็นหลัก มีเครื่องดนตรี

ตะวันตกเข้าร่วมตกแต่งทำนองเพลง พร้อมด้วยเครื่องกำกับจังหวะหน้าทับและเครื่องประกอบจังหวะของไทย ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ ขลุ่ยเพียงออ โทนรำมะนา ฉิ่ง เซลโล ดับเบิลเบส เปียโน และฮอρν

ผลสรุปการดำเนินการวิจัย/อภิปราย

การสร้างสรรค์บทเพลงเทิดพระเกียรติชุด “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” ในครั้งนี้มีแนวคิดจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดของคำว่าแม่ แนวคิดความศรัทธา สะท้อนผ่านบทเพลงเทิดพระเกียรติในลักษณะใช้ดนตรีบรรยายเรื่องราวสอดคล้องกับการให้ทัศนะของนักพีเพอร์และชาตินิยม สำราญอินทร์ (2561) ได้กล่าวว่า “หากวิเคราะห์ภาพพจน์ที่ใช้ในบทเพลงสดุดีพระเกียรติทั้งที่ปรากฏลำพังและปรากฏพร้อมล้วนมีเป้าประสงค์เดียวกันคือ ชื่นชมพระบารมีให้ภาพความรู้สึกเล่าเรื่องราว” เมื่อได้แรงบันดาลใจแล้วจึงนำไปสู่กระบวนการตีความจากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านดุริยางคศิลป์ไทย

ข้อมูลจากทางพระราชประวัติพบว่าสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงเจริญพระชนมพรรษาในและต่างประเทศ ทรงพระปรีชาสามารถด้านเปียโนและทอดพระเนตรดนตรีคลาสสิกอยู่เนื่อง ๆ จนกระทั่งได้พบกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และทรงมีพระราชพิธีราชาภิเษกท่ามกลางความยินดีของชนชาวไทย ทรงมีพระราชโอรสและพระราชธิดาทั้งหมด 4 พระองค์ โดยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอย่างไม่ขาดสาย ทรงได้รับการเฉลิมพระยศเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในเวลาต่อมา พระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยผู้วิจัยได้แบ่งออกตามการศึกษาพระราชประวัติทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการอนามัยและสังคมสงเคราะห์ ด้านสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านศิลปาชีพ ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงได้เกิดแรงบันดาลใจจากเรื่องราวนำมาสร้างสรรค์เป็นบทเพลงเทิดพระเกียรติในครั้งนี้ ด้านการประพันธ์มีกระบวนการประพันธ์เพลงตามหลักการประพันธ์เพลงไทยอันสื่อถึงบทเพลงแห่งความมงคลสื่อพระราชประวัติที่ทรงใช้ชีวิตและพบรักในต่างประเทศช่วงหนึ่ง ใช้กลวิธีบรรยายในลักษณะบรรยายเรื่องราว เป็นแนวทางการสร้างสรรค์ดนตรีร่วมวัฒนธรรมที่เชิดชูเอกลักษณ์ไทยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านบทเพลงเทิดพระเกียรติ โดยมีวิธีการสร้างองค์ความรู้แนวทางการประพันธ์ทำนองเพลงใหม่ 3 รูปแบบคือ

1. การนำทำนองต้นรากส่วนหนึ่งของบางเพลง นำมาเป็นทำนองสัญลักษณ์ในการประพันธ์เพลงใหม่ ได้แก่ เพลงกราวรำ สองชั้น เพลงขับไม้บั้นเทาแวว เพลงลาวดวงเดือน เพลงเต่ากินผักบั้ง เพลงเต่าเห่ ประพันธ์ทำนองเพลงใหม่ได้แก่ เพลงแรกแย้ม (เพลงกราวรำ สองชั้น) เพลงพระราชประวัติ เพลงพระราชประวัติ ท่อน 2 เพลงชนชาบั้ง (เพลงเต่าเห่) เพลงดินแดน (เพลงขับไม้บั้นเทาแวว) เพลงมรดก (เพลงลาวดวงเดือน) และเพลงพระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน (เพลงเต่ากินผักบั้ง และเพลงเต่าเห่)
2. การอัญเชิญบทเพลงพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 9 ได้แก่ เพลงใกล้รุ่งและเพลงสายฝน มาเป็นต้นรากในการประพันธ์ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 1 คือเพลงเสียงของแม่ (เพลงใกล้รุ่ง) และเพลงแพทย์หลวง (เพลงสายฝน)

3. ประพันธ์ขึ้นโดยอัตโนมติจากจินตนาการตามพระราชกรณียกิจ ได้แก่ เพลงพระราชประวัติ เพลงที่ 2 เพลงแม่ไทยผอง เพลงแพทย์หลวง เพลงอนุรักษ์ เพลงสืบศิลป์ และเพลงดินสอ

บทเพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้ง 3 รูปแบบ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นองค์ความรู้ในการประพันธ์ โดยนำมาผสมผสานและปรับใช้ในลักษณะเฉพาะของผู้ประพันธ์ เช่น การประสมวง การจัดโครงสร้างของบทเพลง การประพันธ์ทำนองที่ผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทย และดนตรีตะวันตก ซึ่งให้บทเพลง “พระแม่อยู่หัวของแผ่นดิน” มีความเป็นเอกลักษณ์ในลักษณะเฉพาะของประพันธ์

โดยผลงานสร้างสรรค์นี้ถือเป็นผลงานประพันธ์เพลงไทยชิ้นแรกในลักษณะการบรรยายเรื่องราว รวมถึงเป็นการเชื่อมโยงเครื่องดนตรีไทยและดนตรีตะวันตกเข้าด้วยกันอย่างมีนัยยะ นำมาซึ่งเพลงเทิดพระเกียรติที่มีทำนองเพลงสื่อเรื่องราวได้อย่างชัดเจน ผลงานการประพันธ์นี้จึงมีแนวคิด กระบวนการและลักษณะทำนองที่เป็นเรื่องราวโดยใช้ดนตรีในการบรรยายเรื่องราวอันสะท้อนถึงความเป็นแม่ในหลากหลายบทบาท สะท้อนความศรัทธาของเหล่าพสกนิกรน้อมนำความดีและเทิดพระเกียรติพระองค์ท่านสืบไป

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องราวพระราชประวัติในพระบรมวงศานุวงศ์ตามแนวคิดและแรงบันดาลใจของเรื่องในการเทิดพระเกียรตินี้ เป็นการเปิดมุมมองที่เชื่อมโยงระหว่างศิลปะดนตรีกับการบรรยายเรื่องราวสะท้อนความดี อันจะนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ของทั้งสองส่วนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเรื่องราวดนตรีที่ถูกกล่าวถึงในพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจนั้นมีหลายเหตุการณ์ และโครงการอีกมากมาย รวมถึงพระราชดำรัสต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจ ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถสะท้อนเรื่องราวของพระองค์ได้เป็นอย่างดี สามารถดำเนินการวิจัยสืบเนื่องได้อีกหลากหลายมิติ

รายการอ้างอิง

- กัจจกร หลุยยะพงศ์. (2544). *สตรีศึกษา 2 ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- นัทธี เพชรบุรี และ ชาสินี สำราญอินทร์. (2561). *ภาพลักษณ์พระราชินีแห่งอุดมคติจากภาพพจน์ในบทเพลงเทิดพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช*. [วิจัยคณะศิลปศาสตร์ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ประยูร พิศนาคะ. (2515). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ*. โรงพิมพ์เจริญกิจ.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. (2505). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์*. สำนักพิมพ์กรุงธน.
- พรธาดา สุวัธนวิช. (2550). *ผู้หญิงกับบทบาทความเป็นแม่ในนวนิยายไทยตั้งแต่ พ.ศ.2510-2546*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. โอเดียนสโตร์.
- แสง จันทรงาม. (2542). *ศาสนศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. ไทยวัฒนาพานิช.
- สุคนธ์รัตน์ สร้อยทองดี. (2552). *การนำเสนออุดมการณ์ความเป็นแม่ในวาทกรรมโฆษณาในนิตยสารสำหรับครอบครัว*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถวิทย์ รอดเจริญ. (2552). *ลีลาภาษาในบทเพลงเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 16(1).